

Романова Т.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства

та управління персоналом

Полтавського національного технічного університету

імені Юрія Кондратюка

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. У статті досліджені особливості побудови структурної політики окремих зарубіжних країн. Обґрунтовано, як реалізація вдалої структурної політики може забезпечити економічне зростання. На основі цього сформульовано практичні рекомендації по формуванню структурної політики, які прискорять економічний розвиток України.

Ключові слова: економічний розвиток, структурна політика, світовий досвід.

Аннотация. В статье исследованы особенности построения структурной политики отдельных зарубежных стран. Обосновано, как реализация успешной структурной политики может обеспечить экономический рост. На основе этого сформулированы практические рекомендации по формированию структурной политики, которые ускорят экономическое развитие Украины.

Ключевые слова: экономическое развитие, структурная политика, мировой опыт.

Summary. In the article there has been researched the features of structural policies some foreign countries. Proved as successful implementation of structural policies can provide the economic growth. On this basis, practical recommendations to formation of structural policy that will accelerate economic development are formulated.

Keywords: economic development, structural policy, international experience.

Вступ. Європейський вибір України зумовив необхідність формування та реалізації структурної політики на основі нових цілей, пріоритетів та принципів, саме тому дослідження світового досвіду впровадження структурної політики економічного розвитку стає особливо актуальним. Доцільним є проведення аналізу та оцінювання структурної політики розвинених країн,

визначення основних засад її формування та реалізації, які спрямовані на забезпечення економічного розвитку в умовах інтеграційних процесів у світі. Використання зарубіжного досвіду має забезпечити Україні користь при формуванні власної структурної політики та дозволить уникнути помилок при побудові своєї моделі економічного розвитку, яка спирається на структурні перебудови.

Серед основних зарубіжних науковців, які досліджували структурну політику та структурне регулювання, слід виділити А. Амсен, М. Бруно, Л. Вестфалю, М. Датта, Дж. Линча, М. Окімото, К. Оппенлендера, Л. Столерю, Л. Тэйлора, М. Требилкока, Х. Ченери и др. Проблемі структурної перебудови вітчизняної економіки присвятили наукові праці такі українські вчені, як С. Біла, В.Вергун, О.Власюк, А.Гальчинський, В.Геєць, О. Головченко, С.Єрохін, О. Кахович, О. Кравченко, О. Крихтін, І.Крючкова, О. Кубатко, Н. Кузенко, І. Лубчук, І.Лукінов, В. Медвідь, О. Мельниченко, І. Одотюк, К. Панченко, С. Пашков, О. Поліщук, В. Сальдо, Н. Скірка, О. Тофанюк, А.Філіпенко, Л. Фокас, Л. Шаблиста та інші вчені.

Метою даної статті є дослідження зарубіжного досвіду формування та реалізації структурної політики, розроблення на його основі рекомендацій, які можуть бути впроваджені при формуванні вітчизняної структурної політики економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. В різних державах застосовуються різні інструменти формування та реалізації структурної політики. За сучасних умов розвитку інтеграційних процесів постає необхідність аналізу світового досвіду в проведенні структурної перебудови, створенні її оптимальних форм, механізмів та засобів, стратегічних пріоритетів, спрямованих на забезпечення економічного розвитку країни. При використанні світового досвіду для пошуку власної оптимальної структурної політики необхідно враховувати, що її реалізація різними країнами Європи завжди призводить до різного ступеня ефективності її результатів, що обумовлюється значною кількістю факторів,

зокрема економічними, соціальними, природно-географічними, екологічними особливостями кожної країни.

Світовий досвід надає нам приклади як розвинених, так і країн, що розвиваються, які здійснили в різний час структурні перетворення. Як відзначають М.Ноланд і Г.Пак [1], всі країни, що розвиваються, використовували і продовжують використовувати структурну політику. У той же час використувані моделі цієї політики можуть істотно відрізнятися одна від одної. Поширеним є підхід про дві моделі реалізації структурної політики держави: активна структурна політика (японська модель) та пасивна структурна політика (американська модель). При цьому, якщо особливостями японської моделі структурної перебудови національної економіки є застосування державою широкого спектра інструментів (як прямого, так й опосередкованого впливу) для прискорення структурних зрушень в економіці, визначення пріоритетних галузей, розробка державних програм та планів структурної перебудови економіки, то американська модель полягає у пасивній ролі держави, використанні традиційних економічних і правових методів у проведенні структурної політики та опорі на ринковий механізм.

В основу структурної політики країн Південно-Східної Азії (Південна Корея, Таїланд, Малайзія, Індонезія та ін.) був покладений вихід на світовий ринок продукції галузей, що не вимагають великих капіталовкладень, які є енергоємними та спираються на дешеву робочу силу. Перш за все, ці країни орієнтувалися на виробництво споживчих товарів - одягу, взуття, побутової радіоелектроніки і т.д. І в цій області країни Південно-Східної Азії зайняли досить помітне положення в світовій торгівлі. Однак з точки зору довгострокового стійкого розвитку така структура промисловості та експорту має обмежену життєздатність, так як все більше відчуватиметься конкуренція не тільки з боку розвинених західних країн і Японії, але і таких динамічних економік, як китайська. З іншого боку, відбувається подальше зміцнення позицій у світовій економіці промислово розвинутих країн Заходу, які нарощують свою

міць насамперед за рахунок розвитку наукоємних галузей, комп'ютеризації виробництва, управління та сфери послуг. [2]

Характер моделі структурної політики залежить і від того, на якій основі обґрунтовується вибір її пріоритетів. В економічній науці можна виділити два основних принципи, з позицій яких робиться цей вибір. Згідно з одним з них пріоритети повинні відбиратися на підставі порівняльних переваг даної країни. В умовах відкритої економіки і за відсутності селективних провалів ринку всі ресурси в економіці розподілялися б у ті сфери економічної активності, де країна має порівняльні переваги. Подібне використання ресурсів було б найбільш ефективним з точки зору максимізації суспільного добробуту. Але, доведений до своєї крайності цей підхід може привести до ідеї про необхідність повної лібералізації зовнішньої торгівлі.

Другий підхід робить акцент на загальноекономічних підставах при підтримці тих чи інших секторів. Він полягає в тому, що розвиток деяких секторів виправданий, навіть якщо вони неефективні, адже вони надають певний позитивний вплив на інші сектори в економіці. [3]

Досить показовим є досвід проведення структурних перетворень у Великобританії.

Структурна перебудова в Великобританії, як і в ряді інших розвинених західних країн, здійснювалася в 70-80-і рр. ХХ-го сторіччя, і була об'єктивним наслідком розвитку сучасних продуктивних сил та нового етапу науково-технічного прогресу. На першому етапі вона полягала в основному в масовому впровадженні енергозберігаючих технологій та модернізації промисловості. Модернізація відбувалася на тлі часткового «згортання», часткового «відродження» традиційних галузей, які перебували у стані стагнації. Одночасно йшло становлення і розвиток перспективних виробництв, а саме наукомістких прогресивних галузей промисловості, що становлять основу четвертого і п'ятого технологічних укладів. Крім того, досить швидким було зростання сфери послуг порівняно з ростом сфери матеріального виробництва.

Другий етап змін, що припав в основному на другу половину 80-х рр. характеризується структурними перетвореннями, що відбуваються внаслідок переходу до принципово нових інформаційних технологій, масової електронізації та комп'ютеризації всіх видів діяльності, як безпосередньо у виробництві, так і в інфраструктурі та у сфері послуг.

Урядом М. Тетчер у Великобританії державна підтримка надавалася технологіям, які мають міжгалузевий характер і багатоцільове призначення, виключно під проведення модернізації, скорочення старих потужностей, розширення конкурентного середовища. Були прийняті програми підтримки виробників інформаційного обладнання та робототехніки, в рамках яких надавалися дотації, що покривали спочатку до 50%, потім до 25-30% витрат фірми. Потім в розряд пріоритетних включалися програми субсидування споживачів нової техніки. При цьому держава фінансувала до 20-25% вартості придбання і установки нового обладнання.

У Великобританії структурна політика тривалий час була спрямована на підтримку кризових галузей: суднобудування, текстильної, швейної галузей, чорної металургії, вугільної промисловості. Основними інструментами були: субсидії, контроль над цінами і заробітною платою, зовнішньоторговельний протекціонізм. У Швеції до кінця 70-х рр. проводилася аналогічна політика. Як інструменти використовувалися субсидії, гарантовані кредити і щадні позички, що затримувало створення нового типу галузевої структури. Однією з причин вибору такої політики було зростання концентрації виробництва, через що багато районів стали залежати від зайнятості на одному або двох великих підприємствах.

Неминучим супутником структурної перебудови у Великобританії, як і в інших західних країнах, став перелив капіталу, що носив яскраво виражений інтернаціональний характер. Для Великобританії це проявилось, по-перше, в тому, що країна стала значним реципієнтом іноземних інвестицій, по-друге, в тому, що британські компанії ставали все більш мультинаціональними. При цьому ніхто не боявся опинитися під владою іноземного власника. У той час як у

Франції, наприклад, до цього питання підходять більш обережно, більшою мірою контролюючи ступінь проникнення іноземного капіталу в окремі галузі промисловості. [2, 4]

Вибір концепції структурного розвитку економіки залежить від таких факторів, як наявність відповідних ресурсів, сировини для виробництва, в тому числі трудових і фінансових; а також прогнозування суспільних потреб у випуску кінцевого продукту у відповідних пропорціях, які враховують потреби міжнародного ринку.

При оцінці світового досвіду в другій половині ХХ століття досить поширеним вважається виділення як еталон успіху східно-азіатської моделі структурної політики. До цієї групи країн належать Японія, Тайвань, Сінгапур. Латиноамериканський досвід, навпаки, часто розглядається як її протилежність. [5]

Відомо, що значна кількість держав спеціалізується, головним чином, на видобутку сировини, стаючи в деякому сенсі сировинним додатком високорозвинених індустріальних країн. Держави, що спеціалізуються на розвитку паливно-сировинного комплексу, не мають реальних перспектив для економічного зростання, прирікають свій технічний потенціал на поступову деградацію, так само як і деградацію кваліфікованих кадрів, наносять колосальну шкоду своєму навколишньому середовищі. При цьому, вони прирікають себе на економічну залежність від країн, які споживають їхню продукцію. Все це відбувається в умовах все більшого зниження світових цін на готову продукцію, що пов'язано з впровадженням промислово розвиненими країнами ресурсозберігаючих технологій і відповідно зменшенням потреби в паливі та сировину. [6]

Цікавим є японський досвід проведення структурних перетворень. Японська державна політика була спрямована на вирішення питань становлення національної економічної незалежності, створення умов для технологічного стрибка і формування на цій основі сучасної виробничої бази. Під технологічним стрибком розуміється масовий перехід на нові технології і застосування

новітнього обладнання та техніки на підприємствах. При цьому розуміється не поступовий перехід від одного технологічного укладу до іншого, а різке оновлення технологічної бази виробництва по всьому технологічному ланцюжку для випуску конкурентоспроможної продукції. Для галузей, які не відповідали загальносвітовим тенденціям науково-технічного прогресу, японським урядом було визначено терміни для згорання виробництва. Скорочення виробництв проводилося згідно спеціальним державним п'ятирічним програмам, прийнятим в рамках надзвичайних законів 1978 і 1998 рр., дія якого пошилася на 14 галузей. Ліквідація застарілої техніки в структурно-депресивних галузях досягла величезних масштабів. Так, тільки в алюмінієвій промисловості вона склала близько 2/3 вартості всього обладнання. [7]

На відміну від Японії в США стратегічна мета економічної структурної політики полягала в зміцненні міжнародних позицій у світовій економіці. Це вимагало концентрації зусиль на пріоритетних галузях, стимулювання випереджаючого розвитку прогресивних галузей, виробничих технологій і продуктів, в т.ч. електроніки, біотехнології, новітніх матеріалів, енергоресурсів та енергозбереження, технічних засобів зв'язку, освоєння космосу, океану і т.д.

Однією з найважливіших рис сучасного економічного розвитку США, пов'язаної з поширенням нового етапу НТР, є орієнтація на гнучке, диверсифіковане і дрібносерійне виробництво, з його здатністю адаптуватися до швидко мінливих потреб економіки і населення. Це досягається за рахунок поширення як в матеріальному виробництві, так і в сфері послуг техніки і технології нових поколінь, заснованих на використанні мікропроцесорів і мікроелектроніки. [8; 9]

Висновки. При розробці пріоритетів структурної політики держава має не обмежуватися тільки цілями, що носять загальноекономічні характеристики, але й брати до уваги і цілі національного економічного розвитку. Отже, у врахуванням світового досвіду, а також специфічних чинників, які впливають на економічну систему України, головними цілями економічного розвитку та структурної політики в сучасних умовах мають стати:

1) підвищення конкурентоспроможності національної економіки, запобігання технологічній деградації і створення передумов для технологічного прориву;

2) забезпечення економічної безпеки країни, в тому числі науково-технологічної, продовольчої, військово-промислової, фінансової, що дозволить зменшити вразливість країни від різних зовнішніх негативних чинників;

Перехід до нових умов господарювання вимагає проведення сильної державної структурної політики. Стратегічними цілями такої політики є створення розвиненого індустріального споживчого сектора економіки як необхідної умови мобілізації соціальних резервів економічного зростання та подолання структурно-технологічної незбалансованості національного виробництва.

Список використаних джерел

1. Noland M. Industrial Policies and Growth: Lessons from International Experience /M.NoIand, H.Pack // Economic Growth: Sources, Trends, and Cycles, edited by Norman Loyaza and Raimundo Soto.-Santiago: Central Bank of Chile, 2002. - P.251.
2. Проблемы завершения первого этапа и содержание второго этапа становления рыночной экономики в России // Под ред. Э.П. Дунаева, А.И. Колганова. - М.: Экономический факультет. ТЕИС. 1999. С.116
3. Brada J.C. Industrial Policy in Hungary: Lessons for America /J.C.Brada //Cato Journal.- 1984.-Vol.4, №2.-P.485-487.
4. Структурная политика государства в механизме экономического роста : учебное пособие / С. А. Ермолаев, С. Г. Капканщиков. - Ульяновск : УлГТУ, 2005, - 72 с.
5. Rodrik D. Development Strategies for the Next Century /D.Rodrik //Annual Bank Conference on Development Economics /Preprint - 2000.- April 18-20.- Washington, D.C.

6. Паршакова О.Н. Структурные изменения российской экономики и принципы формирования экономической политики : [Электронный ресурс]: Дис. канд. экон. наук : 08.00.01 .-М.: РГБ, 2003.
7. Динкевич А.И. Экономическое развитие современной Японии // Деньги и кредит. - 1998. -№10.-С. 67
8. Супян В.Б. Американская экономика: новые реальности и приоритеты XXI века. РАН Институт США и Канады. - М.: 2000.
9. Толкачев С. Промышленные стратегии консолидации оборонных компаний США и Западной Европы // Мировая экономика и международные отношения. - 1998. - №4. - С.95